

Aigua furiosa (per Ramon Folch)

23/09/2006

Ramon Folch

Doctor en biologia, socioecòleg. Director científic de Sostenible, director general d'[ERF](#), president del Consell Social de la [Universitat Politècnica de Catalunya](#).

Només un fenomen hidrològic supera en severitat la sequera que darrerament pateix el nostre país: les revingudes furients (més informació, [aquí](#)). Plou menys que mai, però els torrents i les rieres litorals es deborden com mai. Els trens perden la via, s'inunden grans instal·lacions industrials, els carrers esdeven rius... Sorprenent. O potser no tant.

L'Agència Catalana de l'Aigua, l'ACA, està confeccionant un minuciós mapa de les zones inundables de Catalunya que deixa en entredit el planejament vigent i que ja ha obligat a reconsiderar molts plans urbanístics en curs de redacció. Els [criteris](#) per a definir les diferents zones inundables contemplades responen a àrees que poden negar-se en períodes de retorn que oscil·len entre un Q10 i un Q500, o sigui que no es basen en el cabal habitual del riu, sinó en les puntes que, estadísticament, es produeixen un cop cada 10, cada 100 o cada 500 anys ("un cop cada 500 anys" no significa "d'aquí a 500 anys", sinó "algun dia dels propers 500 anys", dia que pot ser demà, convé aclarir-ho). Algunes persones s'han escandalitzat davant d'aquest plantejament teòric, més que davant l'evidència de les inundacions reals: els humans som així.

Tanmateix, les reticències van més enllà de la mandra mental o dels interessos creats. En efecte, el problema transcendeix un pretès maximalisme de l'ACA o la suposada rigidesa amb què aplica els seus criteris. El problema de debò és que hem fet tard. El problema és que aquestes mesures s'apliquen a un territori on l'edificació ja és on és o a uns rius que travessen les poblacions de la manera que les travessen. Així, seccions en els trams urbans de moltes rieres que puguin absorbir puntes absolutes en recurrències de Q500 resulten senzillament inimaginables. De fet, com es demostra any rere any, en molts casos no es pot fer front ni a un escanyolit període de recurrència Q10, fins al punt que hi ha llocs amb desbordaments i inundacions cada cinc o sis anys, si no cada any...

Hem fet tard, sí. El territori ja és com és. Les edificacions són on són, les interceptacions dels cursos fluvials (autopistes, terraplens, talussos, etc.) són les que són, les travessies fluvials urbanes passen com passen i les impermeabilitzacions de les conques atenyen el grau que atenyen. La realitat és que tenim un territori molt mal preparat per a fer front a irregularitats en les precipitacions, nosaltres que tenim les precipitacions més irregularment distribuïdes al llarg de l'any de tot Europa.

En determinades zones, el tema de la impermeabilització de les conques és molt important. Abans, les conques vegetades laminaven les precipitacions violentes, com una esponja que deixa anar a poc a poc l'aigua que li cau a raig. Ara, per contra, les conques denudades o, encara pitjor, superficialment impermeabilitzades per construccions, vials asfaltats, hivernacles, etc. permeten que l'aigua arribi al cursos de fons de vall quasi al mateix temps en què cau la pluja. Al Maresme, el temps de residència en què l'aigua s'entreté baixant per capçades i troncs, infiltrant-se en el sòl i recorrent les arrels abans d'arribar als rials s'ha dividit per set en pocs anys. Això és tant com dir que la intensitat de les revingudes, a igualtat de precipitació, és fins a set vegades més gran que quatre o cinc dècades enrere.

Hem fet tard, i per això, ni podem aplicar dràsticament les mesures cautelars que aplicaríem en condicions normals, ni tampoc no podem resoldre el problema amb simples tractaments de fi de canonada. Cobrir la riera d'Arenys de Munt sense garantir una secció suficient del curs soterrat, per exemple, no serviria de res: l'aigua sobreixiria a la primera pluja forta. En tot cas, fer només això comportaria accentuar els problemes aigües avall (Arenys de Mar), perquè augmentaria la velocitat d'erogació del rial. Si es fan els càlculs com cal i per a períodes de recurrència acceptables, i si es considera la pèrdua de secció que, en la pràctica, ocasionen els materials arrossegats per les revingudes, es conclourà que la conducció a soterrar sota la nova rambla coberta d'Arenys de Munt, en les actuals circumstàncies, haurà de ser un calaix descomunal. I si no, no es resoldrà localment res. Al Baix Llobregat ja s'han trobat amb amargs fracassos d'aquesta mena.

No em sembla malament cobrir els trams urbans de les rieres, si cal. Les famoses Rambles de Barcelona són exactament això, com el seu nom indica. No em sembla urbanísticament malament, però el cobriment tot sol no soluciona el problema que es tracta de resoldre. El problema és el constant increment de cabal momentani que tenim en els dies de pluja, un cabal que no s'origina en la travessia urbana, coberta o per cobrir, sinó en la capçalera de la conca a causa d'una gestió territorial inadequada. Dir-ho, cal. Només dir-ho, no basta. Hem d'actuar. Però actuar a partir d'aquestes premisses.

El mal és que ens debatem entre el lament emocional i el projecte precipitat o insuficient. Al Maresme, la voluntat general, que no equival a un objectiu estratègic, és solucionar les inundacions. Això és un desig, no un programa. L'objectiu estratègic territorial ha de ser evitar les inundacions resolent la travessia urbana de les rieres tot reconeixent el singular règim fluvial dels rials recurrents i procurant rescatar la capacitat laminadora dels cursos alts i mitjans. Això vol dir assumir que els rials són rieres de curs curt i molt inclinat, seques la major part de l'any, però amb puntes d'erogació elevadíssimes, que no admeten solucions de final de canonada, sinó modulacions per trams del curs global. I no perdre de vista, alhora, que contribueixen amb els seus aports a la dinàmica litoral (sorra de les platges i perfil del talús submergit) i a la vertebració dels vessants mitjançant corredors de ribera.

És a dir, les rieres no són una nosa, sinó un fenomen. Un fenomen que cal comprendre i gestionar adequadament 'pro domo', en comptes de voler-lo insensatament abolir. Per això, alguns dels actuals projectes locals en curs, mancats d'una visió global coherent i d'un objectiu estratègic potent, deixen fora de la matriu projectativa diversos paràmetres decisius i, d'aquesta manera, no resolen res. Per contra, si es disposés prèviament d'aquesta visió global i d'aquest objectiu estratègic, es podrien proposar projectes pertinents i sumables, com ara: injeccions i recanalitzacions en zones d'hivernacles o de gran superfície de teulades per a recuperar la capacitat laminadora de la conca; construcció de col·lectors-interceptors a la capçalera de les poblacions per a garantir entrades a la travessia urbana de cabals màxims raonables en qualsevol circumstància; construcció de dipòsits i emissaris per a laminar i conduir al mar les aigües interceptades i els sediments que traguin (manteniment de la dinàmica costanera) i/o per a rescatar aigua dolça per a reg (decantadors associats als dipòsits laminadors); redacció de projectes específics de cobriment justidimensionat de les travessies urbanes de les rieres prèviament regulades o de manteniment del curs a cel obert i enjardinat; eliminació de lliscat en les lleres per a afavorir la infiltració; etc., etc.

El curs baix del Besòs pot ser pres per model. No com a solució concreta, car respon a una situació distinta dels rials maresmins, sinó com a model d'actitud projectativa. Es volia cobrir el riu, tot acceptant resignadament que el Besòs era una claveguera irrecuperable. Ara tindríem aquesta claveguera consolidada com a tal, en efecte, i una llosa de formigó probablement convertida en aparcament, recorreguda per una línia d'alta tensió. Però feliçment s'optà pel sensat objectiu estratègic de recuperar el riu. Uns artificials aiguamolls de ribera complementen la tasca de la depuradora de Montcada, i unes petites rescloses inflables regulen discretament el cabal i creen làmines d'aigua permanent, mentre la línia discorre soterrada. Santa Coloma i Sant Adrià ja tenen un riu recuperat i un parc de ribera fluvial capaç d'absorbir crescudes sense més problema que la pèrdua ocasional d'una mica de gespa. Un bon projecte tècnicament avançat ha fet possible una bona decisió territorial.

Que al Maresme, al Camp de Tarragona o a tants altres llocs del nostre territori hàgim fet tard no ens proporciona cap coartada. Al contrari, ens obliga a fer de la necessitat virtut. Precisament perquè hem fet tard, necessitem bons projectes correctors, com el del Besòs, al servei de bones estratègies de reconducció territorial. I on encara hi som a temps, necessitem un bon planejament territorial fet amb criteris avançats, propis del segle XXI i escaients a un país montuós i majoritàriament mediterrani que, amb tota probabilitat, haurà de fer front a un imminent enduriment climàtic: encara menys pluja, encara més irregular.

Amb projectes mediocres i mancats de nord sistèmic no anirem enlloc. Ens sobra rigidesa administrativa i ens falta rigor tecnocientífic. El bon govern passa per escoltar la gent per tal de saber què necessita, no pas per fer el que demana sense saber què vol. Una mala decisió no es compensa amb un bon projecte, però s'agreuja encara més amb un projecte dolent. Necessitem bons projectes per a fer possibles bones decisions basades en la comprensió global del sistema territorial i en l'interès general. D'això, alguns en diem construir una societat més sostenible.